

A cigányság tánckultúrája

A cigányság fontos és többrétű - megőrző, színező és összekötő szerepet játszott a befogadó népek kulturális életében. Nemcsak a régibb, feledésbe merült hagyományok hű őrzői, hanem az újkori nemzeti kultúrák képeznek kialakításához, színezéséhez is hozzájárultak, s figyelemreméltó emellett kulturális összekötő, közvetítő szerepük is. A régi magyar zene- és tánc- kultúra bizonyos archaikus rétegeit, típusait sokszor éppen az elmaradottabb, nem zenész cigányok őrizték meg napjainkig, a zenész cigányok pedig az új magyar zene- és táncstílus kialakításában és gyors népszerűsítésében vállaltak jelentős szerepet.

A Duna menti úgynevezett beás cigányok például bizonyos észak- balkáni táncformák hordozói, a felső - Tisza-vidékiek a pásztortáncokkal rokon botolóban jeleskednek, Erdélyben pedig a friss csárdás régies, összefogódzás nélküli formáját tartják jellegzetes cigány táncnak.

A Kárpát-medencei cigányság tánc- és zenekultúrájában az úgynevezett nagytájak szerint tapasztalhatók kisebb-nagyobb különbségek, még- pedig nagyjából úgy, ahogyan a parasztság kultúrájában mutatkoznak meg a jelentősebb -a különálló történeti-társadalmi fejlődésből adódó - regionális eltérések. A tiszántúli magyar és oláh cigányok tánckincse és dalkészlete között ugyanis például sokkal jelentéktelenebb az eltérés, mint egy-egy bármilyen tiszántúli vagy dunántúli cigány közösségé között. Az erdélyi cigányok viszont ismét egymáshoz hasonló, lényegében egynemű. A cigányság kultúrája szorosan összefonódott a mesemondással és az énekléssel. Legalább ilyen fontos azonban - mindkét művészetet kiegészítő, megkoronázó tánc. A művészet és ennek művelése már az ősemberek életében jelen volt, szent, kultikus célokat szolgált. A művészetek megalkotása, és a mindennapokba való beemelése igazi, csodás emberi teljesítmény.

A cigányság egyes csoportjai nem szakadtak el olyan formában ettől a művészet - központúságtól, mint a mai modern ember. A mese, tánc és zene fonja őket harmonikus egységbe, s kölcsönöz egy olyan többletet, amit a huszadik század modern embere igazából csak irigyelni tud. A cigányok táncai közül az egyik legősibb, a botoló -, ami a régi pásztorok világát eleveníti fel. Magyarországon csupán a cigányság táncolja ezt a maga természetességében. A hazánkban élő cigányoknak két jellegzetes tánca van, a "cigánytánc" és a "botoló" (botos)tánc. A cigánytánc az oláh cigányok tánca, táncolhatja férfi egyedül, vagy

férfi nővel. Az egyes (szóló) táncnál a férfi a látványos virtuozításra törekszik, pl. felugrik a levegőbe és kétszer összeüti a bokáját, vagy tánc közben "fúrót" csinál, "borotválkozik", "mosdik", stb. Páros táncnál - ahol a nő szemközt áll a férfival - már nem csupán a látványosság a fő cél. E táncban a nő arra törekszik, hogy "becsapja" a férfit, ami akkor történik meg, ha a férfi háta mögé tud kerülni, tehát kiforog, átbújik a hóna alatt, vagy oldalt elugrik. Ez szerelmi tánc is egyben, hiszen tele van érzelemmel. Természetesen a férfi ezt mindenképpen meg akarja akadályozni. Egymáshoz nem érhetnek, pl. a férfi nem foghatja meg a nőt. Tánc közben a nő szinte simán lépeget, karját kissé oldalt kitarja és ujjával csettintget. Míg a férfi a tánc ütemének megfelelően a levegőbe ugrik, tenyerével megüti lába szárát, leguggol. A botostáncokat az oláh cigányokon kívül magyar cigányok és teknővájó cigányok is táncolnak. Ezt a magyar pásztorok is ismerik, csak kevesebb figurával, mint a cigányok. Különbség még az is, hogy a magyar pásztor jobbára az ujjai között forgatja a botot, míg a cigány táncos marokra fogja. Botolótáncot táncolhatja férfi egyedül, két férfi, férfi nővel és a nőnek soha nincs bot a kezében. A "botostánc" kifejezés csak összefoglaló és általános gyűjtő megjelölés, mert táncolnak bottal, ásóval, vasvillával, seprővel, napraforgószárral, sőt késekkel is. A teknővájó cigányok fejszékkel és bárdokkal táncolják.

A botolónak - a cigányság körében - két típusát különböztetjük meg. A nővel járt páros formát és a férfival táncolt "küzdő" formát. Ez a "tánc típus" valamikor valójában a férfiak egymás közötti vetélkedésének volt a kifejezése. Az idők során ez a harcos vetélkedés a közösségi elsőségért vagy a nő elismeréséért - táncá alakult, szelídült. A táncoló férfi a küzdő és forgató, vágó, ütő mozdulatokat végzi a nő körül. A botoló dallamok szövege is azt bizonyítja, hogy ősi eredetű, kultikus táncal állunk szemben.

Flamenco zene és tánc

A spanyolországi cigányok ugyanolyan kapcsolatban voltak az őket híressé tevő zenével, mint a magyar előadók a saját műveikkel, nem volt eredetileg az övék, de jellegzetes előadásmódjuk miatt lassan cigány műfajjá váltak. Ezek a spanyol dalok és táncok a 15. század második felében (1450) jelentek meg először. A cigánytáncok népszerű színpoltját képezték a különböző vallási és világi ünnepeken. IV. Fülöp spanyol király be akarta tiltani, kevés sikerrel. A spanyol énekes formák némelyike az idők folyamán változáson ment

keresztül: a gitano és az andalúziai (spanyol tartomány) stílus keveredéséből jött létre a 19. században **flamenco** néven ismertté vált zene és tánc.

A fentiek megvilágíthatják, hogy a cigányság tánckultúrája milyen szervesen fonódik össze a kelet-, délkelet-európai népekével. A több évszázados együttélés során átvett elemeket azonban Mindig olyan sajátos, alkotó módon formálták. magukévá, hogy a szóban forgó tánc típusok, típusok esetében a puszta átvétel helyett önálló cigány verziók kialakulásáról kell beszélnünk.

A cigányság folklór megismerése, tisztelet a hagyományoknak

A cigányok kultúrája, nyelve, hagyományai, szokásai indiai elemekkel tarkítottak. Az indiai élet alapja, s erre épültek rá a vándorlás folyamán a kölcsönelemek, melyek egy sajátos cigány kultúrát hoztak létre. Ez a kultúra teljesen más, mint az európai. Ez a kultúrai másság volt hosszú időn keresztül a gátja a beilleszkedésnek, s ez volt okozója is a cigányok üldöztetésének. A cigányok indiai élete is a vándorlással függ össze. Ott is olyan foglalkozásokat űztek, amelyeket Európába érve is folytattak. A kézművesség, zenélés, szórakoztatás, alkalmi munka, gyűjtögetés, jóslás volt a fő megélhetési forrásuk. Ezek a foglalkozások a vándorélethez igazodtak, a szabad élet, életfelfogás a röghöz kötöttséget nem viselte el. A cigányok is ezt hozták magukkal, ezt a szeszélyes viselkedést, amikor hangulatuk hirtelen meg tud változni, s cselekvéseiket sem mindig gondolják át, ami az őket nem ismerők részéről ellenérzést válthat ki.

A cigányok cselekvése nem előrelátó, nincs náluk jövőkép, mert nem is alakulhatott ki, az indiai élet ezt nem kívánta meg. Az Indiát elhagyó cigánykaravánok - az arab hódítás következtében -, egyre távolabb kerültek egymástól, s a csoportok közötti kapcsolat egyre lazábbá vált. A cigányok nem voltak harcias népek, amit történelmük is igazol, hiszen a háborúk szelét mindig megérezték, s eltávoztak azokról a helyekről. Nem is alakulhatott ki náluk a társadalmi tudat, nem volt olyan vezető sem, aki összefoghatta volna a agycsaládokat, törzseket. A csoportok magukkal hozták az árjától örökölt fajtabüszkeséget, ami abban nyilvánul meg, hogy a cigány csoportok ma is elkülönülnek egymástól. Az a mondás járja: az is cigány, de nem olyan, mint én! A cigányok ösközösségi viszonyokhoz hasonló közösségekben érkeztek. Európa népei sokáig azt sem tudták, honnan és miért jöttek, milyenek a szokásaik, hitviláguk, nyelvük, miért viselkednek másként.

A cigányok írásbelisége Indiában sem alakulhatott ki, nem szólnak feljegyzések róla, s a vándorlás folyamán sem volt szükségük az írásbeliségre. A szokások, a nyelv apáról fiúra szállt, iskolára nem volt szükségük. A családban néma nevelés folyt, a fiatalok úgy lestek el mindent. A holnappal nem is törődhetek, mert a vándorélet nem kényszerítette őket erre. Arra voltak felkészülve, felkészítve, hogy a menekülés útját hamar megtalálják, akárcsak a megélhetés módját. A megélhetés minden fortélyát meg kellett tanulniuk. Ma az iskolázottság hiánya gátja a felemelkedésüknek, a beilleszkedésnek, hiszen az ősi cigány mesterségeket, amelyek régebben megélhetésüket biztosították, a fejlett nagyipar kiszorította. A kultúra a szellemi és a tárgyi kultúrából tevődik össze. A cigányág esetében - sajátos történelme következtében -, elsősorban tárgyi kultúráról beszélhetünk. A tárgyi kultúrák megjelenése a hagyományos cigány foglalkozási formákban található. Ez zömmel a fa és fémművességre vonatkozik. Korabeli feljegyzések azt igazolják, hogy a fémmegmunkálás technológiáját a perzsáktól tanulták, hiszen ott hosszabb időt töltöttek. A kézművesség, ezen belül a fémművesség a patkolástól a foltozó munkáig terjedt, ami vasmunkát és rézmunkát is jelentett. Egyes kutatók szerint a bronz megmunkálását a cigányok hozták Európába. A famegmunkálás is fejlett volt a cigányoknál, a teknővájástól a fakanálfaragásig terjedt. Mivel a cigányok vándoriparosok voltak (s közben kereskedők is), s a vándorlás (kóborlás) alatt a zenélés mellett kézműipari termékeket is készítettek, melyeket eladtak, cseréltek. Ide tartozik a cigányasszonyok hagyományos foglalkozása, a jóslás is. A jóslás mellett minden más lehetőséget meg kellett ragadniuk a megélhetésért. A magántulajdon ismeretének hiánya is okozója volt a velük szemben kialakult előítéletnek. A más tulajdonát nem tisztelték, mert ezekben a nagycsaládokban minden közös volt. Nyugat-Európában a céhek nem engedték meg a cigány "kontárok" működését, felléptek a cigányok ellen, s a cigányok egy része visszatért a békésebb, nyugodtabb életet biztosító Közép-kelet -, Dél-Európába, ahol a fejletlenebb ipar miatt szükség volt a cigány kisiparra.

A cigányok életmódjában az örökös helyzetváltoztatás mindig új és újabb helyzeteket teremtett, s megnehezítette a helyhez, időhöz kötött szokások kialakulását. A letelepedés következtében sokat vettek át a környezettől, de ezek az idegen elemek nem bontották meg sem a nyelvi egységet, sem a szokásukat, sem a hiedelemvilágukat. A szokásokban, mint a foglalkozásukban az egyszerűség, a praktikum fedezhető fel.

Marime, azaz a tisztátalanság a cigány társadalomban

A cigány „marime” tulajdonképpen rituális kosznak vagy elkerülésnek fordítható. Valójában mindkét meghatározása és kifejezése komplex. Alapvetően szétválasztható a bepizkolódás és a társadalmi elutasítás eseteire, mindkettőt mariménak hívják, és hatnak egymásra. Marime mint bepizkolás szerint, minden dolog osztályozható aszerint, hogy wuzho (tiszt), vagy marime (tisztátlan/piszkos). Ezek a megkülönböztetések áthatolnak a napi szokásokon, mint a mosás és evés, kor és nembeli szerepek, és a cigány társakkal valamint a gázsókkal való kapcsolatuk. Mivel a marime állapot tárgyról - tárgyra érintésen át terjed, ezért a felsőtestrész ruháit külön mossák az alsótestrész ruháitól, külön edényben is mossák őket, amelyeket kifejezetten azoknak a ruhának tartogatnak. A nők ruhái, az ismétlődő marime állapot miatt (menstruáció) és a gyermekek ruhái külön mosandóak. A kötény érdekes módon a felsőtestrész ruházatával együtt mosható, mert a tisztaság fenntartásában és a főzésben van szerepe. Minden főzőedény és asztali edény, az ételekkel való kapcsolatuk miatt, külön edényben tisztítandóak.

A marime állapot érintkezésen át terjed, de ez nem korlátozódik a fizikai kapcsolatra. Az olyan cselekvések, mint az ásítás, vagy az álmoság látszata tabunak számítanak. Akár az árnyék is gyanút vethet. Egy traveller (utazó, vándorló cigány) elmagyarázta, hogy miért hagyta abba az evést egy városházi ebéden: „Nem tudtam megenni a sajtomat. Egy árnyék esett rá. Ez szokásaink egyike. Nem ismeritek a szokásainkat. Nem várjuk el tőletek, hogy megértsétek.”

Az elkülönítés, tisztítás, elhatárolódás és a büntetés ideáinak a fő szerepe, hogy rendszerezze a szerteágazó tapasztalatokat, eltúlzott különbségeket a belső és külső, fölötté és alatta, hím és nő, stb. között. Ez különösen fontos az őket üldöző és páriának tartó gázsókkal szemben az összetartó cigány társadalom fenntartásában. A marime dolgoktól való megszabadulásuk szintén a kapcsolat fenntartás külső/belső kifejezésének egy formája. A marime nem lemosható. Azokat a dolgokat, amik marimévá válnak, elégettetnek, eldobatnak, vagy ha szükséges különleges szerrel megtisztítatnak. A szemetet például a vándorló cigányok bizonyos távolságon, azaz a tábor szélén túl tartják:

Amíg a gázso higiénia a kosz tárolását, elrejtését jelenti, a cigányoknak a szennyezőanyagokat megfelelő távolságra kell tartani a tisztától. A gázso edényekben halmozzák fel és tárolják szemetüket a házuk minden szobájában. Van azonban még egy kategória a melalo, ami körülbelül a nem cigányoknál a piszkosságnak felel meg. Egy ember, aki piszkos lesz valamilyen tevékenység közben, mint például az autószerelés, az melalo, akire mi azt mondanánk koszos. De ennek ellenére wuzho marad. Fontos a cigány nézőpont szerint, hogyha valami melalo, az tulajdonképpen csak koszos, de a minősége, morálisan tiszta. Mint például a nem roma cigányok házasságai romákkal. A kezek az általuk végzett munka miatt átmeneti állapotúak. A tisztításuk ezért különösen fontos rituálévá válik. Külön szappannal mossák őket meg, külön törülközőt is használnak mindig, amikor marime-vá válnak, cipőhúzáskor, még öv csatoláskor is. Egy roma megmoshatja az arcát és kezeit a nap folyamán bármikor, amikor úgy érzi a szerencse elhagyja.

Marime megkülönböztetések kiterjednek a kor és a nemi szerepekre is. A gyerekek ártatlanok a marime-től. Gyakran megbocsátják nekik a marime törvényinek és rituáléinak megszegését, mert még újak, tiszták, nem tudnak semmi jobbat, és mert a szülők szeretete nagyrészt úgy fejeződik ki, hogy nem tudnak elutasítani valamit. Az idős kor szintén olyan marime állapotot kap, mint a gyermekek. Ők már közel vannak a szellemek világához, így tiszteletet és félelmet is hordoznak. A lelkeket és a szellemeket wuzho-nak és marime-nak látják, a helyzetnek megfelelően. A gyermek állapot a házassággal változik meg, ami egy rítusuk a felnőtté válásban. A fiú férfivá, Romává válik. A lány keresztül megy időszakon, ami alatt a férj családjának egy alacsony státuszú tagja lesz. Több gyermek megszületése után fogadják csak el teljesen, mint nőt, mint Romni-t. Mint Roma és Romni felelőssévé válnak a „kerülő tisztelet” rítusoknak, amelyeken keresztül a férfi és a nő összekapcsolódik.

A nők a menstruációhoz és a szüléshez való kapcsolatuk miatt részben tárgyai a marime-nak. A „kerülő tisztelet” részeként biztosnak kell lenniük, hogy nem érintenek semmi ételhez kapcsolódó dolgot a szoknyájukkal. A férfi előtti elhaladás kérdéses, azonban a menstruáló nők nem tisztíthatnak vallási tárgyakat, vagy nem készíthetnek el fontos ételeket. Jellemzően elkülönítik őket szülés után néhány napra, hétre. Az ismétlődő marime állapot egy különleges hatalommal ruhazza fel a nőt a társadalmukban. Tiszteletet élvez a tisztaságát kontroláló képessége miatt. Ez a forrása az egyesített tiszteletnek és nőiesség misztériumának magas

szintű tudásának. Ezzel egy időben, irányítja végső szociális szankciókat a cigány társadalomban- a hatalmat, hogy másokat marime állapotba hozzon.

Habár nyilvánosan a férfiak és a nők rendszeresen gyakorolják például a „tekintet kerülés”-t, fedve ezzel a szociális keveredését a különböző neműeknek, a férj és feleség a magánéletben nem követi a marime megszorításokat a felső és alsó testfelt illetőleg. A feleség átléphet a férfi ruháin, elmehet előtte, vagy megérintheti a szoknyájával. A gázsókat és minden vele kapcsolatos dolgot a cigányok marime-nak tartják, mert az nem érdekelt abban, hogy mi melalo, és nem követi a marime szabályait. Ebből kifolyólag a gázsókkal minden kapcsolat veszélyes. Elővigyázatosnak kell lenni, amikor gázsó kerül a roma társaságba, például félre kell tenni a gázsó által használt edényeket, ezeket külön mossák el, vagy plusz ruhát kell tenni a székre, amin ül. Hasonlóan kerülnek a kapcsolatot a gázsóval politikai és gazdasági szempontok miatt is.

Ironikus, hogy a romák marime-nak tartják a gázsókat és az őket körülvevő világot, és elhatárolódnak tőlük, a romák gyakran használják a gázsó kórházakat, hogy lerövidítsék a születés utáni elzártsági időszakot, de könnyen megtehetik azt, hogy a születéssel kapcsolatos marime dolgokat otthagyják a kórházban. Ha a szülés a tábor határaitól messze esik, akkor a várakozási idő több hét is lehet. A kórházi szülések ezt három napra rövidítik. A kórházat használják az elmúláshoz is, a szellemeket, az egyén átmeneti és negatív formáit bizonyosan marime-nak tekintik. A kórház funkciója helyettesíti a táboron kívüli világot. A gázsó kórház, így mint egy külső környezet jelenik meg, amely kényelmes helyet biztosít az átmenet rítusaihoz.

A marime átható és sok más szociális jelentésre érvényesíthető. Az egészség és a vagyon a külső megjelenései egy ember állapotának, a ritka rossz egészség vagy szerencsétlenség a marime tett eredménye. A marime szerepe a cigány határ - fenntartási rendszerben kiterjed a társadalmi kitaszításig. Az olyan szigetszerű társaságban, mint amilyen a cigányoké is, amelyet a gázsók páriának tekintenek, a közösségi tudat és a közösségi érzés létfontosságú. Ez mindenkit jelent a cigány társaságban. Közös étkezések az ünnepek és látogatások alkalmával, megosztani ez ételeket mind a bizalom és a szolidaritás kifejezésének módjai. A cigányház ajtaja nyitva áll a vendég számára bármikor is érkezzen a nap folyamán. Tény azonban, hogy a csoporttól eltávolodottnak látszóknak, a még meg nem házasodtakban nem bíznak meg

teljesen. Még otthon sincs megengedve a magány. A cigányoknak nincs szükségük gázsók magányára, vagy a csendre. Minél többen, minél zajosabban, annál jobb. Ez a hitvallásuk. A magányos ember fogalma számukra összekapcsolódik a bűne miatt száműzött romáéval. Valami baj volt azzal az emberrel, vagy valami szégyellni valója volt, ha egyedül volt.

A csoportból való kitzasztottság gyakorlatilag egyfajta társadalmi halált jelent. Annak ellenére, hogy a marime-k nagy része átmeneti, vannak tartósak is. Gyakran jellemző a gázsóval együtt élő cigány nőkre. Hasonlóan ahhoz, mint amikor egy ember eldob egy marime tárgyat, a társadalom „eldobja” egy beszennyeződött tagját. Nemcsak önmaga, hanem egész családja is kitzasztottá válik. A marime ítélet nemcsak az egyénre vonatkozik, hanem az összes hozzá kapcsolódó emberre is, így mindannyian veszélyesek a társadalom rendjére. Ezt hivatalosan vagy elismerik vagy, nem. Egy roma vagy csorba csészében vagy egyáltalán nem kap kávét vendégségben (a kávé különösen fontos a cigányoknak). Az üzenet – hogy nem bíznak meg benne, nem kívánatos a család étkezésekor. Ez a kiutasítás jele. A marime kezdődhet szóbeszédként, ennek eredmény azonban, hogy a bűnös kénytelen a bíróságot, a kris-t megkérdezni.

A kris működése tükrözi a társadalmi viselkedést, ami a marime ember központi kérdése. A kris tárgyalása rituáléja mind a befogadásnak, mind a kitzadásnak, egy társasági esemény, alkalom a szóbeli bizonyágtételre, illetve alkalom az evés-ivásra. A kris döntése megjelenik a kris tagjainak későbbi kávéivásra való szándékában is az „alperessel”(az „alperes” vizsgálhatja a kris tagjainak döntését, ha a társaság tagjait meglátogatja egy kávéra). A kris felajánlja a váddal való szembesülést a marime oldalnak, hogy megtisztítsa nevét, azonban, ha a marime állapot érvénybe lép a család egy ideig szenvedni fog miatta. A marime megértésének fényében a cigány bűnös ügye másfajta értelmezést nyer. A kris bűnösnek találja az elfogottat, mert elkapták. Nem, azért mert ügyetlen tolvaj volt, hanem mert tettével felhívta a gázsók figyelmét a közösségre és a lehetséges marime veszélyére. A bebörtönzés előli menekülés, nem egyszerűen a büntetés előli menekülést jelenti, hanem a gázsó korlátoktól való félelmet is, ahol minden marime, így nem lehetséges a marime törvények követése. A bebörtönzés után, neki és családjának szembe kell néznie még egy hosszabb távú marime kirekesztettséggel is.

A marime értéke átjárja a cigányélet minden szakaszát. Értelmet ad a beilleszkedési (születések és ünnepek), átmeneti (kézművészet, házasság) és elkülönülési (marime szankciók a kris döntése alapján, kávé felszolgálás csorba csészében) rítusoknak. Mint határ fenntartó funkció, a marime erős korlátot jelent a társadalomba be illetve az onnan való kiketüléskor. Ezek után felmerül a kérdés, hogy egy olyan társadalomban, amelyik a gázsót marime-nak és érinthetetlennek látja, hogyan és milyen mértékben lesznek képesek értékeik fennmaradni vagy lesznek képesek szociálisan alkalmazkodni az urbanizációhoz és a politikai változásokhoz. Tény, hogy ma már egyre több cigány házasodik gázsóval (beleértve a kifejezetten roma militánsokat, nacionalistákat is).

Konferencia, kongresszus, parlament, ezek a cigány nyelv legújabb felvett szavai. Cigány írók, költők, etnográfusok és történészek publikálnak cigányul és más nyelveken. TV műsorok vannak, megjelentek roma újságok és magazinok. A szerkesztők első generációja színre lépett. Mindez új, de a lelkesedés kézzel fogható. Azonban vannak, akik úgy vélik, hogy a felszín alatt semmi sem változott. Amíg élnek, túlélésükhöz szükségszerűen igénylik a titkos társaság folyamatosságát. A tiltások bozótja alatt a cigány sövény ép marad.

A cigányok szokásai, hagyományai is a születéssel kezdődnek. A terhes anya ugyanúgy él, cselekszik, cipekedik, batyuzik, mint máskor. A gyerek már itt kezdi megszokni a rendszertelenséget, hiszen a szülők életében nincs semmiféle rendszer. Akkor eszik, amikor éhes, oda megy, ahova akar, úgy él, ahogy akar. A környezet sem veszi nagy ügynek a terhességet, még az a szokás is él, hogy minél hamarabb szüljön a nő, mert ezzel bizonyítja asszonyiságát. Ugyanakkor tény, sok esetben azért lesz terhes a lány, mert hiányzik a kellő felvilágosítás, otthon ez tabutéma, nem is tud róla, hogy terhes lett és azt mi idézte elő. A kellő időben történő felvilágosítás elmaradása gyakorta egyéni tragédiákat idéz elő.

A gyerekek a hivatalos név mellett ragadványneveket is kapnak, s ez a név végigkíséri őket egész életükben. Ez a név egyúttal megkülönböztető név is, mert így jobban ismerik egymást. A gyerekek nevelése is sajátos. Nem létezett célratoró, következetes nevelés. A családban néma nevelés folyik, a gyerek azt tudja, amit elles, még a beszédben is ez nyilvánul meg. A gyerekekkel való bánásmódot a szülők hangulata határozza meg, a gyereket szidják, átkozzák akkor is, ha nem szolgált rá, s jutalmat akkor is kap, ha nem érdemelte ki. Ez a rendszertelenség aztán egész életükre kihat. Ennek az a magyarázata, hogy a mindenbe való

beletörődést Indiából hozták magukkal, hiszen minek törekedjenek többre, mikor a sors úgylis segít rajtuk, előbb-utóbb szerencse éri őket. A társadalmi beilleszkedéshez azonban kevés volt a családi hatás, az utánzás, a kötetlen életmód, mert ilyen környezetben nem alakulhatott ki a második jelzőrendszer sem. A gátlások rendszerének hiánya kihat viselkedésükre. Szeszéyesen cselekszenek, meggondolatlanul, nem látják tetteik következményét. Az idegekben ellenséget látnak, s esetenként agresszívekké válnak.

A babonás hiedelmek a cigányság életében változatosabb formában lelhetők fel, mint más népeknél. Erre életmódjuk, sajátos történelmük, társadalmi fejlődésük, állapotuk a magyarázat. A halottaknak megfelelő tisztelet jár, a túlvilágon tovább, eszik, iszik, dohányzik, ezért kell a sírra/sírba ételt, italt tenni, hogy ne éhezzen a hosszú úton. A cigányok kultúrájában is a születéstől a halálig tartó szokások, hagyományok, babonás szokások és hiedelmek találhatók. Ezek közül a legfontosabbak:

A születéssel kapcsolatban álló babonák, szokások

Az újszülött meglátogatásakor ajándékot visznek, közösen esznek, isznak, énekelnek, táncolnak. Hosszú hajjal fog születni a gyerek, akinek anyja terhessége alatt gyomorégésben szenvedett. Ha a gyerek valamilyen hibával születik, akkor anyja valakit vagy valamit nagyon megcsodált a terhessége alatt. Az újszülött szemét anyatejjel kell lekenni, hogy a betegség elmúljon róla. Hogy a csecsemő ne legyen kiütéses, terhes nő ne látogassa meg. Ha a látogató szoptató asszony, akkor valamit ott kell hagynia, hogy ne vigye el a gyerek álmát. A foggal született gyerek táltos, rendkívüli tulajdonságokkal rendelkezik. Az újszülött kisgyerekek kezére piros szalagot kell tenni, hogy megóvja a gonosztól.

Lánykérés szokásai

A házasság előtti udvarlás nem fontos, hiszen nem is ismerik egymást. A vőlegény nem a lánnyal beszél, hanem az apával, akitől a lányt kell kérni. Elsődleges szempont, hogy a lány szüzen menjen férjhez. Ha a lányt nem adják, akkor van a szöktetés. A lányt a fiú a szüleihez viszi. Szöktetés után az első ünnep alkalmával szoktak kibékülni. Az udvarlás szemérmes, kerüli a feltűnőséget, egymás iránt semmi figyelmességet nem árulnak el. Nem szokás a karon fogás, vagy egymás kezét fogni. A férfi megy elől, utána a család a csomagokkal, batyukkal.

Ez is indiai szokás, de otthon többnyire az asszony az úr. A sátoros cigányoknál már kiskoruktól fogva együtt nevelkedtek a fiatalok, hogy a család együtt maradjon, a szokásokat tovább vigyék. A házastársi hűséget szigorúan vették, a hűtlen asszonyt megbüntették. A férfiak e tekintetben sokkal szabadabbak voltak. A házasságkötés akkor is érvényes, ha nem törvényesen történt. Akivel együtt él, az a férje vagy a felesége, és ezt mindenki elismeri. Ha külön mennek, a gyerekek az anyánál maradnak, aki férjhez mehet. s ez ismét törvényesnek számít. Az asszonyok szerették és ma is szeretik az arany -, ezüstékszereket, meg a díszes ruhákat.

A nők nagy hajjal szépek, ha levágják a hajukat, az a rosszság jele. A kifésült haját nem szabad eldobni, hanem el kell égetni. Villámláskor kendőt kell a fejre tenni, mert az Isten lesújt a tisztességtelenre. A szemetet nem szabad a lakásból kifelé seperni, mert akkor a szerencsét is kisépri. A szerencsétlen ember hírében állót kerülni kell, mert a vele való találkozás is már szerencsétlenséget jelent.

Az ünnepek szokásai

Minden ünnep előtt nagy a készülődés. Összejönnek a rokonok, ilyenkor nagy köszöntőket mondanak egymásnak, esznek, isznak, együtt énekelnek, mesélnek, táncolnak. Az étkezésnek nincs meghatározott rendje, s a minősége is más, mint a nem cigányoké. A hús, a tésztafélék, a gyümölcs a legfontosabb eledelük. Főzeléket, zöldséget alig fogyasztanak. A vendégségben nem szükséges mértéket tartani. Az italok kedvelése a dohány mellett általános szokás, már kiskorukban rászoktak a cigarettára, ami végigkíséri életüket és sokszor evés helyett is rágyújtanak. A nők is erősen dohányoznak, terhességük alatt is, ami kihat a csecsemő egészségére.

A törvénykezés

Ha a család ellen vét valaki, becsapta a rokonát, felesége elrosszul, összeült az alkalmi törvény és ítélkezett. A „Romani Kris” törvényén alapuló döntés tekintélyen és a közösség összetartó erején alapult. Ezt mindenki tiszteletben tartotta, ami fejlettebb erkölcsi érzékre vallott. Az ítélet lehetett halálos és megbocsátó is. A halálos bűn örök kizárást jelentett; a megbocsátó csak pár évest. Az eljárásnak megvoltak a szabályai, szertartásai. A törvény híre eljutott mindenkihez, mindenki tudomást szerzett az ítéletről.

Az öltözködés

A nők öltözete a hagyományos színeket képviseli. A fekete, a piros, a sárga, a kék és zöld rikító színek élesen elválnak egymástól, átmeneti színek nincsenek. A bő, színes szoknya a nők hagyományos viselete, fiatal korban a fejkendő is színes, idős korban a fekete szín az általános. Ezt azonban csak az asszonyok hordják. A férfiak viseletében már nincsenek ilyen megkötések, van hagyományos öltözet is, de már megtalálható a modernebb is. Fontos a kalap, mindig viselik.

A vásári hagyományok és babonák

A vásár, a búcsú nagy jelentőségű volt az életükben. Itt lehetett a lovakat eladni, cserélni, lehetett ismerkedni, még asszonyt is lehetett szöktetni. A jól kereskedő nőnek nagy volt a becsülete. Ő tudott a lókereskedőkkel is tárgyalni, tudott ruhákat is eladni, cserélni, jósolni, kártyát vetni, egyszerűen tudott pénzt szerezni a családnak. Sok babonás szokás is megmaradt. Vásárba menéskor nem volt szabad pénzt kiadni, mert akkor az illető odaadta a szerencséjét is. Az asszony nem mehetett fedetlen fejjel a cigányok elé, nem léphette át a lóistrángot, mert akkor szerencsétlen lett a vásár. Ha a kocsi előtt fekete macska szaladt át, ez szerencsétlen előjelnek számított. A búcsúk jelentősége a sokadalomban van. A családok itt találkozhatnak, együtt töltik el a napot, együtt esznek, isznak, gazdasági ügyeket is megtárgyalhatnak, de házasságokról is szó eshet, amikor a fiatalokat összehozzák. Ilyen alkalomkor énekelnek, táncolnak, mindenki a legjobb tudása szerint öltözködik, felhívják egymásra a figyelmet.

Szabályok a társas érintkezésben

Az érintkezés formái nagyfokú közösségi érzésről tanúskodnak. Egymáshoz bármikor mehetnek, ott ehetnek, ihatnak, úgy viselkedhetnek, mintha otthon lennének. A vendéget kínálni sem kell, mert mindenki testvér. A társaságot szeretik, a kocsmában is mindenkinek fizetnek, amíg van pénzüik, addig mindig isznak. Ebben semmiben sem különböznek a nem cigányoktól. Beszédjükre az egyszerű cselekvő mondatok a jellemzők, az elvont fogalmakat alig használják.

A ragadványnevek

Minden cigány megkülönböztető nevet kap. Ez a név aztán egész életén át végigkíséri, s ez a név egyúttal megkülönböztető név is. A nevet lehet nagyobb korban is kapni, amikor a névadást valamilyen tulajdonság motiválja.

Szórakozás

Az ünnepi tűz indiai szokásokról árulkodik. Különösen virrasztáskor van jelentősége. Egész éjjel, sőt nappal is ég a tűz, mellette énekelnek, beszélgetnek, esznek, isznak. Annak idején, a vándorlások - sátorozások korában volt különösen nagy jelentősége a tűznek. Esténként a gyerekek is kártyáztak a felnőttek mellett, így jól megtanulták a számolást. A gyerekek sokat játszottak, majd mikor felnőtté váltak a felnőttek játékaikat, szórakozásait vették át.

Hagyománytisztelő szokások

Idősek gondozása, a gyerekek ellátása, a betegek gondozása, az anyák tisztelete a gyerekek részéről különösen fontos a cigányság számára. A beteget a kórházban sűrűn látogatják, olyankor az egész család ott van, hiszen a család a legfontosabb számukra. A betegnek aztán mindenfélét visznek, nem mindig azt, ami a gyógyulást szolgálja. Hagyomány, hogy otthon a falakon szentképek legyenek.

Egyéb hiedelmek

A cigányok életében a szerencsevárás döntő jelentőségű. Egész életükben a szerencsét várják, hogy majd megsegíti őket, ezért mindent megtesznek, hogy sikerüljön. A színeknek is megvan a jelentőségük. A fekete a gyász színe, a fehér a tisztaságé, a piros a haladásé, a kék a természeté, a szabadságé, az égé. A ló a segítőtársuk, nagy érték a számukra. Kutya minden háznál található, ők eszik meg a napi maradékot, mert másnapra nem szokták eltenni. A kígyó sok ballada szereplője, az Indiából hozott mesék egyik alapeleme.

Halottsiratás szokásai

A halottnak nagy tisztesség jár. Előtte virrasztás van, amely több napig is tarthat. Virrasztáskor a megboldogultról csak jót mondanak. A koporsó mellett a halotról beszélgetnek, jó tulajdonságait hozzák elő. Szoktak énekelni is, de csak lassú dalokat, amiket

a halott szeretett. A temetéskor a sírba pénzt, ételt, ruhát, cigarettát, italt tesznek, mert a halott a túlvilágon is él, ott is eszik, iszik, dohányzik, mint földi életében. Aki életében megbántotta, azt megkísérti, visszajön és megnyergeli. Másfél hónapon át a rokonok nem borotválkoznak, gyakran ételt, italt visznek ki a temetőbe. Aztán ha eltelt az idő, újra találkoznak, ahova mindenkit meghívnak.

Szokások az életfordulóknál

A megismert cigány nemzetségeknél az átalakulás, az asszimiláció és az integráció miatt szinte valamennyi szokás hasonult a másik nemzetség szokásaihoz. Esetlegesen kis mértékben tapasztalható a másság. Ennek okán nem vesszük külön a nemzetségeket, hanem együttesen mutatjuk be szokásvilágukat.

A születés

Először az oláh cigány közösségek hagyományait vizsgáljuk. A roma család legfontosabb eseménye a kisgyermek születése. A gyermek és az anya védelmére elég sok tennivaló van. Sokféle tiltás létezik a rossz, gonosz erők elhárítására. A ruházkodási szokásoknál a cigányasszonyok számára lényeges az alsó és felsőtest szétválasztása ezért világosan és láthatóan elválasztja ruházatával az alsó testét a felsőtől. A terhesség alatt a cigányasszonyok szégyellik magukat, ezért kötényükkel igyekeznek elrejteni az állapotukat. A vándorló életmódot folytató romáknál a szülést egy idősebb, tapasztalt asszony, a bába vezette. Azokat az eszközöket, amelyeket a szülés lefolyása alatt használtak, gondosan elrejtették. A férfiaknak, még az apáknak is szigorúan tilos volt abban a helységben tartózkodni, ahol a vajúdás lezajlott. A szülést követően az asszony tisztátlaná vált lett. Ha a gyermeket valaki meglátogatta, akkor vagy egy szalmaszálat kellett magával vinnie, vagy újabban egy szálat húzott ki a kisingjéből, hogy a látogató el ne vigye a gyermek álmát. Ha menstruáló nő látogatta meg az újszülöttet, akkor azt be kellett jelenteni. A látogató vizet vett a szájába, s a gyermek arcát háromszor felülről lefelé meg kellett mosni. Ha ezt nem tenné, a csecsemő tele lenne kiütéssel. Aztán alsószoknyája belső részébe kell törölni a kezét. Ha szoptató asszony látogat szoptató asszonyt, akkor néhány csepp tejet az ágyra kell fejni, hogy el ne vigye a másik asszony tejét. Akinek sok a teje, a hamura kell kifejni, mert ha a földre fejtené, a hangyák elvinnék a tejének a hasznát. Hogy az újszülöttet meg ne verhessék szemmel, piros

szalagot kell a bal csuklójára kötni. Régen bajelhárító tulajdonsága miatt tengeri kagylót is köthettek a gyermek keze fejére. Ha sokat sírt a baba, azt feltételezik, hogy megverték szemmel. Ha valaki nagyon megsodál egy babát, megszeretgeti, akkor ezt akaratán kívül is megteheti. A bajt úgy is meg lehet előzni, hogy az illető a gyermeket háromszor "megköpködi". Ha egy baba sírós, nyugtalan, akkor fennáll a veszély, hogy esetleg megverték szemmel. Ennek kiderítésére a következőt javasolják, hogy egy pohár vízbe kormot, esetleg szenet kell tenni. Ha a víz felszínén maradt a széndarabka, akkor nem történt szemmelverés, de ha az aljára süllyedt, akkor igen. Szemmelverés megállapítása történhet úgy is, hogy veszünk két poharat, az egyikbe vizet öntünk. Kilenc kanállal átmérünk a másikba. Ha több, mint kilenc kanál, szemmelverés történt. Fontos szokás, hogy a baba fürdetővizét nem szabad este kiönteni, csak reggel, de akkor is csak egy meghatározott helyre. Ezek a problémák addig állhatnak fenn, amíg a babát meg nem keresztelik. A gyerek nem nézhet tükörbe és vízfelszínre, mert akkor könnyen megijedhet. Ezért inkább még le is takarják a tükör felületét.

A keresztelés

A keresztszülők kiválasztása azért fontos, mert nekik kell állni a baba első kelengyjét, az elsőáldozáskor arany láncot illetv venni, házasságkötéskor pedig a keresztszülők gyakran igen drága ajándékot vásárolnak (pl. autót). A keresztelés az első fontos lépés a baba közösségbe kerüléséhez. A papot kérik meg a szertartás elvégzésére. Sokszor probléma az, hogy a szülők nem kötöttek egyházi esküvőt, ezért a pap vonakodik keresztelni a gyermeket. De a romák számára annyira fontos dolog a keresztelés, hogy képesek akár ígéretet tenni egy későbbi egyházi esküvőre, vagy próbálkoznak a pap "megvesztegetésével". Esetleg keresnek egy másik plébániát egy olyan atyával, aki nem támaszt ilyen feltételeket. A romák szerint a nyugtalan csecsemő a keresztelés után nyugodttá, kiegyensúlyozottá válik. A keresztelőre sokan eljönnek. Esznek, isznak, mulatnak - énekelnek és táncolnak. Az asszony ekkortól válik "tisztává", lassan újra teljes emberként vehet részt családja életében.

Az esküvő

A legegyszerűbb eset, ha valamilyen akadály gördül az esküvő elé, például nem egy népcsoportból valók. Ezért a fiatalok megszöknek egymással. Például másnak szánták a lányt, vagy nincs elég pénz a hozományra. Általában vidéki rokonoknál töltenek el néhány éjszakát

együtt, ettől kezdve mindenki férjnek és feleségnek fogja tartani őket. Ha valakinek mégis esküvőt rendeznek, az nagy tisztesség a lánynak és a családjának. A lánynak tisztának, "érintetlennek" kell lenni, különben nem jár a lakodalom. Az a legnagyobb szégyen, ha valakiről kiderül az esküvője után, hogy nem szűz. Az esküvőt a lánykérés előzi meg. A vőlegény apja vagy bátyja kíséri el a fiút a lányos házba. Piros szalagot kötnek egy pálinkás üveg nyakára, ünneplőbe öltöznek - s a kötelező roma tiszteletadás után rátérnek a jövetelük lényegére. A lánykérés már egy közös ünnepi játék. Ha a lány rááll a dologra, akkor a szülők megegyeznek egymással a hozomány kérdésében, valamint, hogy ki állja a lakodalom költségeit, hol lakjanak a fiatalok. A vőlegénynek pénzt kell fizetni a lányos szülőknek, azért, hogy felnevelték neki a lányt. Ha a fontos dolgokban sikerül megállapodni, akkor nemsokára kezdődhet a lakodalom. Gyakran megtörténik, hogy a lagzi csak a romaközösségen belül zajlik le, s nem mennek sem a tanácshoz, sem a templomba. A roma esküvő néha országos nagy esemény, ahová messze vidékről is jönnek a rokonok. Ha a lány érintetlen, fehér menyasszonyi ruha jár neki, ami a tisztaság szimbóluma. Ha nem ártatlan, akkor vagy a szöktetést választják, vagy nem fehérben házasodnak. Éjfél után menyecske ruhába öltözik a lány. Az volt a család számára a legnagyobb tisztesség, ha a lány érintetlenül ment férjhez. Ezzel mintegy a családjának is dicsőséget és hírnevet szerzett.

A házasság a beás cigányság körében is tulajdonképpen egy alku. A legelső szempont a nemzetségi megfelelés. A lányok 14-15, a fiúk 15-16 évtől köthetnek házasságot. A lánykérés pálinkával történik, de a lány nem lehetett jelen. Ekkor a két család megállapodik egymással az esküvő kérdésében ill. meg kellett mondani, hogy mennyi a lány ára. A kéretők egy piros szalagot kötöttek a pálinkás üveg nyakára. A lagzi mulattság volt, amit a nászéjszaka követett. A lánynak fehér pendelyt kellett húzni, amit másnap közszemlére tettek ki. Az asszonyoknak kötelező a kendő viselete. Oláh cigányoknál olyannyira fontos ez, hogy kendő alatt fésülik meg a hajukat, mert illetlenségnek számít, ha egy idegen - főleg ha férfi - fésülni lát egy nőt. Ha idegen megy vendégségbe, a tisztességes romnyik felsőtest elkülönítése egymástól itt is nagyon fontos, éppen úgy, mint az oláh cigányoknál. Háromnegyedes széles szoknyát viselnek. A hozzátartozó blúz lehet élénk színű, de lehet fehér is. A kötény itt is kötelező, szintén a tisztátalan testtájak takarására szolgál.

A temetés:

A cigányok közismerten nagyon félnek a haláltól és a halottaktól, még bomló közösségekben is megfigyelhető, hogy a temetkezési szokásokat szigorúan betartják. Ha halott van a házban, letakarják a tükröt, mert ez is út a "másvilágra". Ma a halottat a temetkezési vállalat alkalmazottjai szállítják el. De hat napon át, legalábbis a temetkezés lezajlásáig virrasztják. Esznek, isznak, a megholtról beszélgetnek, felelevenítve annak szokásait, sőt egész életét. A férfiak hat héten át nem borotválkozhatnak. A temetés napja előtt szigorúan kötelező a virrasztás. Egyrészt a halott iránti szeretetből, hiszen míg élt, velük volt, másrészt mert félnek. Úgy tartják, hogy a halott szelleme még ezen a világon "kereng". A túlvilágot úgy képzelik el, mint a jelenvalót, a púpos ember ott is púpos, s a túlvilágon is. Az oláh cigányok gyakran vonakodtak bármilyen műtéten átesni, mert az a másvilágon csökkentértékűséget jelentett. A temetés napján az asszonyok hangosan jajgatnak, mert szerették a hozzátartozójukat. Gyakran előfordul, hogy orvost vagy mentőt kell hívni, mert valaki rosszul lesz. A gyász kötelező színe a fekete.

A koporsóba a halott mellé tesznek egy doboz cigarettát, hogy legyen mit szívnia a másvilágon, ez lehet a halott kedvenc pipája, vagy más kedves tárgya. A hagyományos cigányközösségben egy híres, ismert cigány temetésekor "bandát" fogadnak, akik zeneszóval és nagy csinnadrattával kísérik utolsó útjára. A sírboltot gyakran üregesre hagyják, odatesznek drága szőnyeget, a halottnak ételt és italt, s a papi ceremónia után hangosan jajgatva, esetleg a halott kedvenc nótáját énekelve búcsúznak. A behantolás előtt a résztvevő rokonság pénzt dob a koporsóra, gyakran komoly összegeket, hogy legyen pénze az elhunytak a másvilágon. A temetések nem egyformán zajlanak, hanem van benne jónéhány, az elhunyt személyére utaló dolog. A magyar közösségekben a pap megszokott módon végzi a gyászszertartást, éppígy tesznek a hozzátartozók is. A cigányoknál a félelem munkál többszörösen is. Félelem a haláltól, az elmúlástól, félelem a meghaltak szellemétől. A gyászidő alatt a szűkebb rokonságnak tilos a vigasság alkalmait keresni. Nem szabad újra házasságot sem kötni. A temetésig természetesen a házastársak is külön alszanak és a szigorú gyász leteltéig házaseletet sem élhetnek. A temetés után következik a halotti tor. Ezt az elhunyra emlékezve a halál után hat héttel, hat hónappal és egy évvel teszik. Ekkor is esznek, gyakran elég sokat isznak és beszélgetnek. Temetés után nem illik vidám dalokat énekelni és hallgatni. A gyászidő alatt nincs keresztelő sem, vagy csak nagyon egyszerű, a baba érdekében, hiszen félnek attól, hogy a boszorkányok kicserélik. Lakodalmat viszont tényleg nem szabad tartani. A közeli hozzátartozót egy évig illik gyászolni, a távolabbbit esetleg fél évig is elég.

A gyász feltörése több helyen úgy történik, hogy fekete kendőt terítenek a földre, arra pénzt szórnak, és bort locsolnak, és azon táncolnak cigánytáncot. Amint a gyerek nevét nem szabad kimondani a keresztelőig, a halott nevét a temetés után vonakodnak kiejteni. Gyakran megterítenek az elhunytak is. A borból az első kortyot a földre öntik, hogy a halottak is igyanak. Az első gyümölcsöt tavasszal idegen gyermeknek vagy magyar asszonynak adják ajándékba. Ha a halottak valamiért megharagszanak vagy nem elégedettek valamivel vissza is járhatnak. A cigány közösségekben a legnagyobb félelem tárgyai nem csupán a boszorkányok vagy az ördög, ami szintén elég gyakran szerepel a mesékben, hanem a halottak.

A halottak iránti tisztelet kifejezésének egyik legszebb része szellemi kincseinek további ápolása, őrzése. Az elhunyt legkedvesebb nótája, meséje, balladája lehet ilyen kincs. Különösen nagy becsben tartják a halott használati tárgyait, azokat megkülönböztetett gonddal kezelik. Emléktárggyá az értékesebb dolgok válhatnak, mint például a feszület, imakönyv, rózsafüzér. Többnyire azonban használatba kerülhetnek a pénztárca, bicska, egyebek. A halott kedvenc ruhadarabját, kalapot, zakót, nadrágot a lakás egy látható, feltűnő helyére tették. Az elhunyt szülők esküvői fényképét a legidősebb gyerek örökli, amit saját lakásában a szoba kitüntetett helyére tesz.

A tűz mellett ülve este, vagy virrasztáskor gyakran mesélnek olyan félelmetes meséket, történeteket, aminek a főszereplői a halottak. A halott, aki most halt meg látható alakban jelentkezik. Látványa nappal még elviselhető, de éjszaka igen félelmetes. Emiatt, ha valaki éjjel megy az úton, legjobb, ha morog és dűnnyög magában, nehogy összeütközzön egy szellemmel. Sohasem szabad szemetet vagy forró vizet a ház mellé önteni, mert ezért nagyon megharagudnának a szellemek. Tartózkodási helyük az üres lábas és fazék. Ha valaki megbotlott, nem szabad káromkodni, mert biztos, hogy halott szellemébe botlott. Az alaktalan szellemet csak a kutya vagy a ló képes meglátni, pl. a kutya szűköl, a ló felágasodik.

A beásoknál a temetés egyszerű formában zajlik. A katolikus pap temet itt is, mert a beások többnyire katolikusok. Nincs zeneszó. Ha az elhunyt volt kedvenc pipája, azt mellékelték a pipadohánnyal együtt, néha a kedvenc ételét és italát is. Halottak napján kimennek a sírokhoz, és gyertyát gyújtanak, illetve virágot tesznek a sírra. Az oláh cigányok ellenben november

elsején hajnalban vizet és bort öntenek ki az ajtón, hogy igyanak a halottak, illetve a sírhoz is visznek ki ételt és italt.

A kárpáti cigányoknál a halottvirrasztás során hátborzongató történeteket mesélnek egymásnak, s ezzel jól megijeszti egymást. Személyes találkozásairól mesélnek a meghaltakkal, boszorkányokkal. A virrasztás alatt, mielőtt innának a borból, öntenek a meghunytak is egy keveset a földre. A zenész közeli hozzátartozója halálakor nem muzsikál, mert zsibbadna a karja. Ezt úgy előzi meg, hogy a halál beállta után hegedűhúrt köt a bal csuklójára. A temetéskor ezt a sírba dobja. Ha ezt mégis elmulasztotta volna, akkor hazafelé menet ne nézzen hátra, és otthon nézzen háromszor a tűzbe, mert ettől kezdve nem fog félni a halottól. Ajánlatos a temetés után a sírról egy kis földet ruhába csavarva haza vinni, mert ekkor sem fog majd félni. A halottnak szoktak tenni a sírba pálinkát, esetleg egy kevés pipadohányt. A temetési szertartás alatt a ház ablakainak és ajtajának nyitva kellett lenni.

A temetés után, a harmadik napon, sót és egy nagy pohár vizet kell tenni az asztalra, ezenkívül Mindenszentekkor is. A halott ujjának lenyomatát látják a sóban. Mindenszentekkor vagy halottak napján ki kell menni a keresztúthoz, délben 12-kor vagy éjfélkor (mert ilyenkor járnak a halottak) és vizet kell kiönteni oda. Amikor egy kisgyermek meghal - mindegy hogy lány vagy fiú - addig nem ehetszeresznét, míg a megholt gyermeknek nem szór. Kötényt kötnek elébe, így temetik el, hogy a cseresznyét a másvilágon könnyebben fel tudja szedni. Ha valakinek halottja van: az első virágokat is szétosztja a gyermekek között.

A szemmelverés elhárítására, a gyermek védelmében a beás anya kereszt alakban megnyalja a gyermek homlokát. Az oláh-cigányoknál a gyermek párnája alá fésűt és kést tesznek, hogy elhárítsák a boszorkányokat. A szemmelverés megállapítására szenes vizet készítenek. A vízbe ilyenkor széndarabkát vagy kormot kell tenni. Ha a víz felszínén marad a szén, akkor sem történt baj, ellenkező esetben azonban igen. A gyerek megnyugtatóására ilyen esetben is a homlok megnyalása ajánlatos, de minél előbb meg kell keresztelni. Ezután a boszorkányok sem tudják kicserélni a gyereket, nem lehet "cserélt" gyerek, azaz egy csúf csecsemőre cserélik ki a babát. Fontos dolog, hogy a baba edényeit teljesen külön kell kezelni. Külön edényben kell fürdetni is, de a fürdetés után az anyának is meg kell mosakodnia ebben a vízben. A gyerek mosdóvizét éjjel nem szabad kiönteni, csak reggel, és akkor is csak egy bizonyos helyre. Másfél hónap múlva a születés után kerülhet sor a keresztelőre. A

keresztszülőket gonddal választják ki. Ha valaki még nem keresztelt, az első keresztgyerek csak fiú lehet. Utána már lehet akármennyi lány. A keresztszülők állják a keresztelő költségét. Az anya nem vehet részt a gyerek keresztelőjén.

A karácsony

Luca-széket december 13-án kezdik el készíteni, a legnagyobb titokban. December 24-re kell készen lenni, s minden nap kell rajta dolgoztatni valamit. Szenteste az éjféli misére elviszi magával a Luca-szék készítője a templomba, a karba. Ha onnan lenéz, akkor megláthatja a boszorkányt, mert annak szarva van. Viszont a boszorkányok is megneszelhetik. Ezért a szék készítőjének mákot kell magával vinnie. Ha üzöbe veszik a leselkedőt a boszorkányok, akkor mákot kell elhintenie. Az útra kiszórt mákot a boszorkányok egyesével felszedegetik. Ehhez a hiedelemhez kapcsolódik az is, hogy ha valaki fekete macskát lát, köpjön hármat, majd lépjen hátrafelé hármat, s mondja azt: "Menj a Dunába mákot válogatni!" A Luca pogácsát december 13 - ra kell elkészíteni a lányoknak krumpliból. A szokás azt tartja, hogy ekkor 13 cédulát kell készíteni, arra fiúneveket kell ráírni. El kell tenni a gondosan összehajtogatott cédulákat biztos helyre, és minden este egyet el kell tépni. Amelyik fiúnév utoljára marad, az lesz a leányzó férje. Az ólomöntés szintén a "szerelmi varázslás" tárgykörébe tartozik. A forró ólmot hideg vizes kanálba öntik, úgy próbálnak mondani valamit a lány jövődöbelijéről. Az adventi időszakban szintén állítanak adventi koszorút, különösen a katolikus tradícióval rendelkező közösségek. Azt tartják a legszebbnek, amit a fiatalok maguk készítenek el száraz virágokból, örökzöldből, ez lehet fenyőgally vagy tuja, s gyertyával díszítik fel.

Oláh cigány közösségekben is állítanak fát. A faöltöztetésnél a családból nem hiányozhat senki sem. Az ajándékok mindenkor a megajándékozott korától függenek, de a gyerekeknek nem kell venni a szüleiknek semmit sem. A karácsonyfa díszítése előtt meg kell mosakodni, különben tisztátalan lesz az illető a következő évben. Az első leesett hóval is meg kell mosakodni, mert akkor egész következő évben egészségesek lesznek.

Karácsony ünnepén elmegy a család a templomba, megnézi a betlehemes játékot, az éjféli mise kötelező. Karácsonykor jellegzetes ételeket fogyasztanak, mint a káposztás tészta, a cigány tészta, paradicsomos töltött káposzta. A zsírban sütött húshoz az asszonyok tésztát szaggatnak. Ezt csak kézzel lehet fogyasztani, vagy különleges, faragott fával - ez jellegzetes

ízt kölcsönöz az ételnek. Karácsonykor csak a család ünnepel, nem jöhet idegen. Szilveszterkor szórakoznak, énekelnek, bort, sört, pezsgőt isznak. Előfordulhat, hogy kinn a szabadban tüzet gyújtanak, a köré ülnek, s ott mulatoznak közösen.

A beásoknál éjfélkor díszítik a fát, másnap reggel történik tehát az ajándékozás és a gyertyagyújtás, 25 - én reggel. Hagyomány, hogy szilveszterkor nem szabad szárnyast fogyasztani, mert az "elkapirgálja" a család szerencsáját. Ugyanakkor sok babot és lencsét kell enni, mert akkor az illetőnek a jövő évben sok pénze lesz.

Húsvéti szokások:

Ezen az ünnepen hagyományosan finom ételekkel lepik meg a rokonok egymást. A cigányságon belül is nagyjából tartja magát ez a jellegzetes ünnepvárás - kivéve, hogy néhány közösségben a kölnivizet felcserélik a szódásüveggel vagy kannával, amiben persze víz van. Jellegzetesek még a köszöntők, amelyek a keresztények ünnepét jellegzetesen romává teszik. A húsvét a mai napig megőrizte tavaszi termékenység - ünnep jellegét. A tojásban - ami a húsvét elmaradhatatlan szimbóluma, benne van a teljes élet lehetősége. A haj a termékenységet, a gyermekáldást jelképezi.

A roma kultúrában szimbolikus jelentése van a hajnak. A lányoknak nem szabad levágnia, asszonykorukban pedig kendővel kell eltakarni. A gyerekek haját nem szabad egy éves koráig levágnia, mert akkor a gyerekek nem nőnének nagyra. Ha valaki be akarja bizonyítani, hogy valahol sokan voltak, összefog a fején egy csomó haját, és ezzel próbálja bizonyítani - igen szemléletesen- az igazát. Gyakran a lovak farkát és az asszonyok haját hasonlítják ilyen módon össze. Pünkösöd a húsvét utáni 50. nap, eredetileg aratási hálaadóünnep volt. Nevezték a "hetek ünnepének" is, mert 7 x 7 nappal van húsvét után. A kereszténység a Szentlélek eljövételét ünnepli pünkösdkor. A karácsonyi és az újévi ünnepek köré is sok babona csoportosul. Ezt az időt a varázsló asszonyok gyógyszerek készítésével töltötték. Például az e hetekben gyűjtött nyúlzsír jó volt a betegségekre. A téli szállások ajtajára, bejáratához rongyba kötött szerecsendiót és kámfort akasztottak fel. Hogy az ártószellemek nem tudják lakhelyüket megtámadni. A lovak alá kőrisfa hamut szórtak, hogy védjék őket a démonoktól. A megölt denevérek vérével megittatták állataikkal, hogy azok egész évben egészségesek maradjanak.

Pünkösöd reggelén különös halotti ünnepélyt tartottak. Hajnalban kimentek valamely magas sziklához, melyhez mindenki annyi madártojást csapott ahány rokonát túlélte, azaz ahány halottja volt. A letelepedett családok e szokása úgy változott meg, hogy november 1 – én, halottak napján este, családi körben annyi gyertyát gyújtanak ahány rokonuk elhunyt. Amíg a gyertyák égnek halottaik lelke üdvéért imát mondanak.

A hagyományőrző családok nem pünkösöd előtti hét hétfőjén az egész rokonsággal együtt kimennek a temetőbe, ott megemlékeznek halottaikról, ételt, italt visznek számukra, majd otthon emlékükre halotti tort ülnek.

Tapasztalni fogjátok, hogy az év jeles napjaihoz, az emberi élet fordulóihoz fűződő szokásaik megváltoztak, régi szokásaikat elfelejtették a település szokásait pedig részben vagy teljesen átvették.

Építkezési szokások

A cigány telepek mindig a települések egy jellegzetesen elszigetelt, eldugott vagy nehezen megközelíthető helyén találhatóak. Jellemző, hogy például a Dunántúl aprófalvaiban ma már nagy százalékban romák élnek. A falusi magyar lakosság igyekszik a városokba költözni, a jobb megélhetés miatt. Egy falun belül is megoszlanak a cigány lakosság különböző csoportjai. Az egy tömbben élő kolompár (a dunántúli falvakban az oláh cigányságot egységesen kolompárnak nevezik) lakossághoz nehezen tud beilleszkedni egy betelepült beás vagy kárpáti cigány család. A cigánytelepeket a hatóságok gyakran igyekeztek eltüntetni, és nehezen megközelíthetővé tenni. Ahol a faluban véget ér a köves út, ott kezdődik a cigánysor. Régen a vándorló törzsek a patak (folyó) vagy az erdő mellett pányvázták ki a lovaikat.

1945 után az ország területén a környék infrastrukturálisan legrosszabbul ellátott övezetei a telepek. Az itt egy tömbben élő cigányság házaiba nem vezették be a vizet, és áram is csak a legutóbbi időkben lett. A WC-k általában házon kívül találhatóak. Ezeket az épületeket "cs - lakásoknak" hívják, a hiányos komfortfokozat miatt. Gyakran kapnak a cigány negyedek gúnynevet, amit általában nagy európai fővárosokról neveztek el, éppen a nyilvánvaló ellentét miatt. Párizs, Krakkó, London, de lehet egyszerűen "Gödör" vagy "Péró" is. A lakások között előfordulhat vályogház, téglapépület, viskó is.

A vándorcigányok sátora talán az egyetlen, ami ma már nem használatos. A vándorló cigány törzseknek az életében nélkülözhetetlen elem a ló és a kocsi. Sátoros kocsival vagy ekhós szekérrel közlekedtek. A sátrakat állatbőrökből készítették, így az nem ázott át. A kocsin lévő sátor mindkét vége zárható volt. A kocsit fonott vesszővel szigetelték. A már letelepedett cigányok régebbi építkezési módja volt a putri. Hegyvidékeken domboldalba vájták, míg hegyes vidékeken sziklamélyedésben helyezték el a kunyhót. Erdő mellett fakunyhót építettek. Az Alföldön a vert falú építkezés terjedt el, ami a vályogfal elődje. A modernebb építkezési módok közé tartozott a "fecskerakásfal", ami nemcsak cigányok körében terjedt el. Nem volt drága módszer, viszont lassan készült el. A cigányság jelentős része foglalkozott vályogvetéssel. A vályog nagyobb tömegű, mint a cseréptégla. A vályogtéglákat nem kell szorosan egymás mellé helyezni, s a közöket sárral lehet kiönteni. A vályogfalat csak tapasztani lehet, malterozni nem. A vályog használata ott volt jelentős, ahol egyéb építőanyag, kő, fa nem állt rendelkezésre. A viskók a legkevesebb építőanyag felhasználásával készült lakások, ezek tetőzete lehetett nyitott, félig nyitott és zárt. A tetőzet úgy készült, hogy előbb vastag ágakat helyeztek el, majd szalmát, keménypapírt tettek oda és nehezéket raktak rá. Ezek az épületek igen csekély védeltséget nyújtottak a természet különböző szélsőségei ellen. A helyzet ugyan a múlthoz képest némileg javult, de ha a szakemberek a romák életkörülményeiről beszélnek, biztos, hogy először a rettenetes lakáskörülményeket említik. Gyakran több korosztály is együtt kényszerül élni egy szoba - konyhás lakásban. Ha egy rokon vagy ismerős bajba kerül, gondolkodás nélkül befogadják, bármennyien is laknak a házban. Ha egy átlagos cigánycsaládot nézünk meg, akkor azt tapasztaljuk, hogy a szobabelsőt a hasznos dolgoknak szentelik. Ágyak, szekrény, egy asztal, amin a televízió található.

A jobb módú -vásároló vagy lókupec- családok átlagos bútorzatán rengeteg apró csecsebecse, emléktárgy található egymás mellett. Ezek például a híres csatkai vagy a máriapócsi búcsúból való emléktárgyak, esetleg szobrok a Szűzanyáról. Fontos megjegyzés, hogy a romák házvásárlás után - főleg gázos eladóktól -, addig nem költöznek be a házba, amíg alaposan ki nem meszelik, fertőtlenítik azt. A meszelés után, ami szinte mindig valami élénk színt jelent, le is hengerezik nagy virágmintákkal. Hasonlóságot fedezhetünk fel a cigányasszonyok öltözete és a díszített szobabelsők között. Ezeknek a virágmintáknak is a termékenység-szimbólumokhoz van közüük, ami a cigány nép körében rendkívül kedvelt. Fontos megjegyzés, hogy a termékenység szimbólumot a feltétlen gyermekszeretet és a családközpontúság is

erősíti. A roma férfiak nagy családjukra és szép lovaikra a legbüszkébbek. Ezt a gondolkodásmódot tükrözik a roma szobabelsők is. A kunyhók, sátrak nem tették lehetővé a lakótér díszítését. A kunyhók kívülről úgy néztek ki mint egy - egy kisebb domb. A hiedelem szerint a lapos alacsonyabb hegyek azaz a dombok szerencsét hoznak. A letelepedett családok házaik sokszor árulkodna úgynevezett cigányos ízlésről. A berendezési tárgyak között megtalálhatóak a modern és régi típusú bútorok, használat tárgyak. A Szűz Máriát, Jézust, bibliai eseményeket ábrázoló giccses keretekben elhelyezett képek mellett együttesek portréja, családi fotók is helyet kapnak. A hagyományörző családok oltárokat, kápolnákat rendeznek be a lakás főbb helyiségeiben. Nagyon elterjedtek a szenteket ábrázoló szobrok. A plüsterítők, falvédők, szőnyegek színei, mintázatai rikítóak, a piros, zöld, kék, lila, sárga, barna színek minden árnyalata megtalálható rajtuk. Az élő virágokat művirágokkal helyettesítik. A helyiségek funkcionálisan nem különülnek el. A szoba, a konyha általános tartózkodási hely. A nappalit az úgynevezett cigánykonyha helyettesíti. E helyiség a lakás, vagy ház legnagyobb helyisége, melyben több ágyat, széket, étkezőasztalt is elhelyeznek, hogy bőven legyen hely a népes rokonság számára. A lakosság igényt tartott a vályogvetésre, házaikat a cigányoktól vásárolt vályogból, agyagtéglából építették.

A vándor közösségek berendezési tárgyainak, szekereinek díszítettségéről nem maradtak fenn sem képek, sem olyan írásos emlékek, melyekből következtetni lehetne, ilyenek is voltak valójában. Magyarországon kívül még ma is élnek vándor cigányok, szekereik díszítésére nagyon ügyelnek.

Étkezési szokások

A cigánykonyha fő jellegzetessége a húsevés. Cigányok számára nem létezik fő étkezés hús nélkül. Sokan vallják, hogy a cigányok nemzeti eledele a káposzta. A káposztának minden elkészített formáját kedvelik. A töltött káposzta, székelykáposzta, káposztás tészta - nagyon ismertek. Gyakran esznek bokolyit (cigány pogácsa), vagy cigány kenyér, a beások pünyának nevezik. A vándor cigányok asszonyai a konyhai munkákat a szabadban végezték, s azt tartják a romák, hogy a legfinomabb pörkölt az, amit szabad tűzön készítenek bográcsban. A pörköltet metélt tésztával ették. A cigánytészta jellegzetes étel, külön erre a célra kifaragott, hegyes fával fogyasztják a tésztákat, aminek a fával vegyülve különösen finom íze lesz. Az

alaposan átsült húsokat fogyasztják. A tapasztalatok szerint az édes tésztákat, süteményeket nem igazán kedvelik.

A romák számára nagy fontossága van az ételek színének is. Úgy tartják, hogy a piros paprika színe és ereje erőt ad. Néha még a fehérborba vagy a pálinkába is szórnak egy csipetnyivel. Zsírosan főznek, s ők erre büszkék is. Az étel elkészítése és tálalása a romnyi feladata. Ünnepvagy hétköznap, az étkezésben a férfiaké az elsőség. Utánuk következnek az asszonyok végül a gyerekek. A férfiak gyakran együtt ülnek - külön az asszonyok csoportjától. Szeretnek a földön enni, különösen a gyerekek. Talán ezért is olyan nehéz számukra az óvodába történő beilleszkedés, hiszen ott székeken kell ülni. A roma vendégszeretet - és vendéglátás igen híres. Számos cigánykutató igazolja, hogy cigányoknál a legnagyobb sértés, ha a romnyi által elkészített ételt valaki visszautasítja. A cigányok tudják, hogy a magyarok nem szívesen ennének együtt velük, ezért az érdeklődő szakembert gyakran ilyenformán próbálják ki. Ha evett velük, azt jelentette, hogy elfogadta őket embernek. A legendás sündisznósült és az ürgepörkölt napjainkban inkább már csak elbeszélésekből ismert.

A bodag

A régi cigányok kedvelt eledele. Jellegzetes kenyérpótló, cigány káposztához, pörköltekhöz és lecsóhoz (csirkehússal) fogyasztják. A lisztet vízzel-sóval elkeverték - két tenyér nagyságú, centiméter vastagságú lepényeket formáltak a tésztából és a sütőlapon - amit előzőleg liszttel, sóval megszórtak - mindkét oldalán megsütötték. Lapjában kettészelve, azon forrón törülgették - mártogatták vele az ételt. Volt, amikor csak zsírral, sóval, pirospaprikával adták a gyerekeknek. Sok helyen máig sütik késhegynyi szódebikarbónát keverve a tésztába, aztán sütőbe rakják a felfordított tepsi tetejére kisütetni. A nem cigányok is kedvelik ezt a csemegét - Jézus kenyérének nevezik.

A kukoricamálé

A faluban ledarált kukoricát leszítálják, majd még aznap este forró vízben leáztatják. Reggel az így megdagadt kukoricából kétujjnyi vastag tésztát formáztak, és egy zsíros tepsiiben kisütötték. Megcukrozva süteményként ették.

A gánica

Áttört főtt krumplit liszttel alaposan összekeverik. Ezt követően kanállal kiszaggatják és hagymás, zsíros lében kisütik.

A fejedelmi töltött káposzta

A töltött káposzta, amely nálunk, de a szomszéd országokban is igen elterjedt, nem jellegzetesen cigány étel, de az ünnepek legfőbb étele. Egy - egy töltelék 30 –40 dkg –ot is elér. Savanyú káposztából készítik, a füstölt hús és szalonna elmaradhatatlan hozzávalója. A töltelékbe is tesznek fűszerpaprikát, mivel nagyon zsírosan készítették, a hűvösön nyáron is elállt több napig. A húsos káposzta a hétköznapi étel. Az apró savanyú káposztát pörkölttel főzték össze, laktató, hűvös helyen több napig elálló étel. Ünnepek alkalmával házaknál rétest, kalácsot süttettek. A gyerekeknek mézes tejet, mézes kását, pirított grízt készítettek. Tejet, tejfölt ritkán használtak ételeikhez, bár a túrót nagyon szerették. Lóhúst az igazi ősi cigány nem eszik. A birka és a juhhúst is fejedelmi ételek közé sorolták, a pásztoroktól vásárolták, vagy fémmunkát végeztek érte: csengőt, kolompot, és a pásztorbot végére kampót készítettek. Ellátták edénnyel a magánosan, vagy kisebb csoportban élő pásztorokat. De a száműzött vándorcigányok is helyet találtak a pásztorok között. A zöldségfélék közül a burgonyát, káposztát, zellert és petrezselymet, hagymát, fokhagymát használták. Gyümölcsös ételt általában nem főztek, a gyümölcsöket nyersen fogyasztották.

Ma már a magyaros ételeket fogyasztják a cigány családok is, melyeket régebben a parasztok főztek. A füstölt hússal készített tejfölös babaleves, sült, főtt húsok, főzelékek, gyümölcslevesek, szószok, tejbegríz, tejbekása, gyümölcsös, krémes sütemények ismert és közkedvelt ételek a cigányság körében is. Az új ételek fogyasztása mellett a vándorlás során meghonosodott ételeiket sem felejtették el. Közkedvelt étel a pezsgős és zsíros lángos, melyet kenyér helyett fogyasztanak. A hasított tésztaleves ma is sok család hétköznapi eledele. Előfordul, hogy bokolyit sütnék a villany, vagy gáztűzhely sütőjében. Ma már viszont vagy élesztőt, vagy szódadikarbónát, vagy sütőport kevernek a pogácsába, hogy lazább, porhanyósabb legyen a tésztája. Az új szokások átvételére a gyermekkor a legalkalmasabb, mert amit gyermekkorban látunk, hallunk felnőttkorban szeretnénk megvalósítani.

Roma bölcselet

A cigány nép számára az évszázadokig tartó vándorló életmód néha megpróbáltatásokkal is járt. Gyermekehalál, betegségek, rossz természeti - és időjárási viszonyok mind megedzették a cigány népet. A cigányság szoros összhangban élt a természettel. Ismerni kellett azokat a "titkokat" amelyekkel a természet "megszelídíthetővé" vált. Gyógyfüvek, források, gombák helyes ismerete sok esetben az életben maradást jelentette.

A népi gyógyászat a cigányság körében igen fejlett volt, hiszen a vándorlások, kóborlások alatt számtalan egészségügyi probléma adódott embernél és állatnál egyaránt. Néha a tapasztalat szájról szájra, nemzedékről nemzedékre hagyományozódott, bővült egyéb megfigyelésekkel. Orvos nem volt, így a bajaikat saját maguk között kellett orvosolni.

Gyakran előfordult persze, hogy gyógyfüvek, főzetek, kenőcsök hatását úgy vélték felerősíteni, hogy ráolvasást is mondtak, vagy egyéb "gyógyító imádságot". A kúra tehát egyidejűleg tartalmazott gyakran kiváló gyógyhatású növényeket, s emellé még az emberi szó mágikus hatalmáról sem felejtkeztek el. A kettőt együtt gondolták igazán hatékonynak. Ismertek voltak persze egyéb "rontások", szerelmi varázslatok is, de erről majd a konkrét népcsoportok életfordulókhöz kapcsolódó szokásainál tanulunk részletesebben. Néhány ötlet, hogyan is gyógyítottak romközösségekben

Ha a gyerek elrontotta a gyomrát, akkor a hátát kellett óvatosan masszírozni, dörzsölni. Fejfájás esetén ecettel borogatják a fejtetőt, vagy nyers krumplihéjat tesznek a halántékra, esetleg gyógyfüvekkel gőzölnek. Egyes helyeken például megfázás ellen forró húslevesbe vöröshagymát szeletelnek, azzal kúrálják a meghűlést. Hascsikarás, hasfájás esetén egy vastag szelet krumpliból gyufaszálakat szurkálnak, amit aztán a fájó testrésze tesznek. A gyufaszálakat meggyújtják, erre egy párás üvegpoharat tesznek, ami "beszippantja" a fájdalmat. Ekkor légüres tér keletkezik. Ezért meg kell várni, hogy a gyufaszálak végigégjenek, mert a keletkező nagy erő kiszakíthatja a hasfalat. Alkalmas hasi görcsök enyhítésére. Meggyúlt sebek esetén félbevágott paradicsomot kötnek a sebre. A fogfájást fokhagymával való bedörzsöléssel kezelik. Reuma, vagy fájdalmas ízületi gyulladásra legjobb a gyógyfüvekből összeállított ülőfürdő, vagy az ecetes borogatás. Hasonló panaszokat enyhíthet a csalánlevéllel való "csapkodás", illetve bedörzsölés is. Kisgyerekek köhögése esetén

a mellkasát és a hátát petróleummal kell bedörzsölni. Hascsikarás esetén vagy ülőfürdőt kell venni, vagy jó alaposan meg kell masszírozni az alhasat.

Részegségről úgy lehet leszoktatni valakit, hogy az italába szárított békaport kell keverni, amitől megundorodik. Fontos tudni, hogy a cigány közösségben azok a gyógyítási "eljárások" ismertek voltak, amelyekkel már kezeltek sikeresen egy-egy törzsbélit. De mindig létezik egy idős személy, akihez hasonló problémák esetén fordulni lehetett. Az ilyen "tudós" vagy "vajákos" asszonyok foglalkoztak általában rontással, vagy a rontás levételével, illetve pontosan ismerték azokat a szokásokat (hagyományokat), amiket a törzs tagjainak feltétlenül be kellett tartani, hogy a halottak szelleme vissza ne térhessen, illetve a törzs élete a maga szokásos medrében folyjon.

A kártyázás játéka

A kártyának nagyon fontos közösségformáló ereje van, hiszen az együttes játék összeköti a családot. Az önfelelt kártyázás mind a felnőtteknek, mind a gyerekeknek örömteli időtöltés. Napjainkban a felnőttek gyakran külön csoportban játszanak, néha - főleg fizetésnapon -, nagyobb összegekben is a kocsmában vagy magánházaknál. A kártyaadósságot becsületbeli dolog kifizetni, még akkor is, ha megsínyli a család. De az ügyes kártyásnak becsülete van a közösség előtt. Már az egészen kicsi gyereket is tanítják fortélyosan kártyázni. A fiatalság számára a kártya a vetélkedést jelenti, az ügyesség összemérését. A kártyajátékokkal a kislányokat is megismertetik, szűk körben ők is kipróbálhatják, de külön a fiúktól. A lányok számára a későbbiekben a cigánykártya vagy a vetőkártya válik fontossá. Ezzel a nem cigányoknak jósolnak csak, egymásnak soha. Sokaknak ez fontos jövedelemkiegészítő forrás. Amíg tehát lesz olyan ember, aki így szeretné megtudni, mit hoz a jövő, mindig lesz is olyan, aki jósoljon neki.